

Уз Дан Службе ваздушног осматрања и јављања

ОД СИГНАЛНЕ СТАНИЦЕ ДО МОЋНИХ РАДАРСКИХ СИСТЕМА

По међународном праву ваздушни простор једне земље суверен је онолико колико га та земља може контролисати и бранити. Другим речима, без поузданог система ваздушног осматрања и јављања не може се рачунати на успешну употребу снага за противваздухопловну одбрану, из чега се јасно уочава значај и потреба те службе и у рату и у миру.

Пише Душан ГЛИШИЋ

ФОРМИРАЊЕ СЛУЖБЕ ВАЗДУШНОГ ОСМАТРАЊА И ЈАВЉАЊА

Ваздушно осматрање и јављање ослоњено је на богату и славну историју дужу од једног века на коју сви припадници службе могу бити поносни. Историјски почеци службе везани су за 18. јун 1915. када је Врховна команда српске војске наредила формирање сталних сигналних станица у рејонима Дринске, Тимочке и Комбиноване дивизије. Њихов задатак био је праћење и обележавање праваца налета аустријских авиона који су бомбардовали српске положаје и градове.

И са ове временске дистанце одлука о формирању сигналних станица била је несумњиво визионарска и јасно је указивала на схватање значаја информације о ситуацији у ваздушном простору након појаве првих ваздухоплова у борбеним операцијама, истиче наш саговорник пуковник Јовица Кепчија, командант 126. бригаде ВОЈИН. Данас са поносом истичемо да је управо датум формирања првих сигналних станица за време Великог рата узет као почетак и темељ за настанак службе и јединица ваздушног осматрања и јављања.

У периоду између два светска рата овај задатак обављала је Служба опреза, која је била у надлежности жандармерије, а развој службе ваздушног осматрања и јављања, какву ми данас познајемо, почиње након Другог светског рата.

Непосредно по ослобођењу приступило се формирању и организовању станица визуелног осматрања, обавештавања и везе на највероватнијим правцима долета летелица према већим градовима и важнијим објектима.

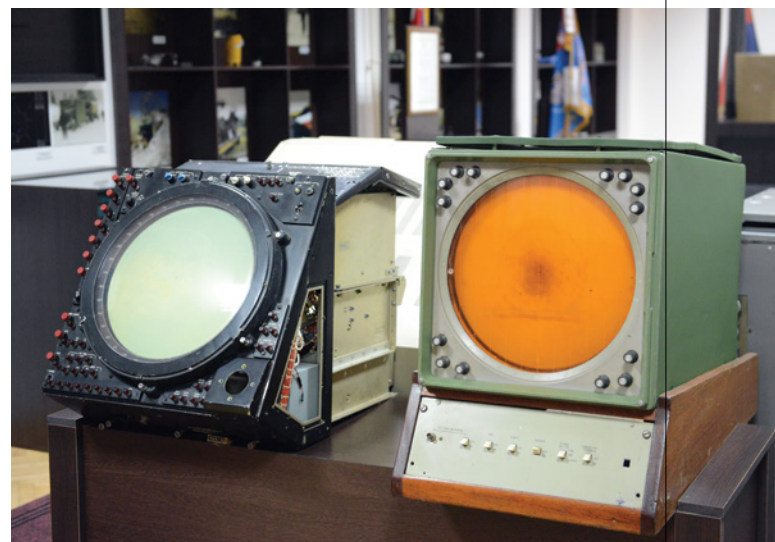
ПРВИ РАДАРИ

По речима пуковника Јовице Кепчије, прекретницу у формирању система ваздушног осматрања и јављања представља увођење у оперативну употребу првих радарских средстава непосредно по завршетку Другог светског рата. Ово је систему дало нову, ширу димензију, чиме је информација о ситуацији у ваздушном простору добила на већем значају.

Први радар набављају се 1947, а годину дана касније реализован је и први курс обучавања техничког састава. Марта 1948. године формирана је прва радио-локаторска чета у Београду, са три вода, размештена на Звездари, Бежанији и Бановом брду.

Набавком савремених радара током 1954. и 1955. године долази до техничке модернизације службе. Поред осматрачких радара уводе се и радар за мерење висине, чиме се стичу неопходни услови и за радарско навођење ловачке авијације.

У том периоду у Команди РВ и ПВО формира се одељење ВОЈ, а служба добија назив ваздушно осматрање, јављање и навођење. Могућности система ваздушног осматрања и јављања непрестано се повећавају, а мрежа радара и јединица постаје развијенија, живавија и отпорнија на електронска дејства.

УСПОН У РАЗВОЈУ СЛУЖБЕ ВАЗДУШНОГ ОСМАТРАЊА И ЈАВЉАЊА

Убрзани развој авијације намеће потребу бржег прикупљања, обраде, предаје и приказивања података о ситуацији у ваздушном простору. Шездесетих година прошлог века почиње набавка прве генерације аутоматизованих система који обезбеђују да подаци на командним местима стижу на електронске планшете што представља велики напредак. Седмдесетих и осамдесетих година набављају се за то време најсавременији радар, док системи аутоматизације представљају последњу реч технике, засноване на савременој транзисторској технологији. У правцу унапређења контроле ваздушног простора врши се интеграција осматрачке радарске мреже јединица ВОЈИН са радарском мрежом тадашње Савезне управе за контролу летења.

Успон у развоју служба ваздушног осматрања и јављања доживљава увођењем у оперативну употребу великог броја радарских средстава и средстава аутоматизације којим је процес прикупљања, обраде и дистрибуције података осматрања био делимично, а потом и потпуно аутоматизован дајући обрађеној информацији о ситуацији у ваздушном простору стратешки значај. Зенит свог развоја служба доживљава средином осамдесетих година прошлог века, када долази до опремања првим тродимензионалним радарима и у то доба најсавременијим системима аутоматизације. У овом периоду, тачније 1986. године служба ваздушног осматрања и јављања добија статус рода.

Пуковник
Јовица Кепчија

УЧЕШЋЕ У РАТНИМ ДЕЈСТВИМА

Распадом СФРЈ долази до неминовних организацијских промена, тако да се од тада постојећих пукова ВОЈИН 1992. године формира 126. бригада ВОЈИН са зonom одговорности целокупног ваздушног простора тадашње СРЈ. Од 1998. до 1999. следи период припрема за очекујућа ратна дејства, које јединице дочекују потпуно спремне. Свих 78 дана трајања агресије подаци о ситуацији у ваздушном простору били су доступни крајњим корисницима, што у историји модерног ратовања представља преседан, посебно имајући у виду снагу и бројност авијације НАТО-а.

Као кључни елемент система ваздушног осматрања и јављања током ратних дејстава, јединице 126. бригаде ВОЈИН биле су трн у оку непријатељу, а у борбеним дејствима погинула су два њена припадника. За изузетан допринос у одбрани земље та бригада одликована је Орденом народног хероја.

Након 1999. године све јединице 126. бригаде ВОЈИН улазе у тежак период обнове и поновног успостављања нарушеног система ваздушног осматрања и јављања. Готово потпуно уништена инфраструктура и велики број оштећене и уништене радарске технике били су посебан изазов за све припаднике јединице. Великим напрезањем људства и осталих расположивих ресурса систем ваздушног осматрања и јављања је поново успостављен са јасно израженом потребом за улагањем у новија модернија радарска средства. Током организацијских промена у 2006. ваздушно осматрање и јављање губи статус рода и добија статус службе, а наредне године 126. бригада ВОЈИН се преформира у 126. центар ВОЈИН, да би се три године касније поново извршило преформирање јединице у бригаду.

СЛУЖБА ВОЈ ДАНАС

Данас је служба ваздушног осматрања и јављања организована ослонцем на јединице у саставу РВ и ПВО, а окосницу система чини 126. бригада ВОЈИН. Бригада је даноноћно, 365 дана у години, ангажована на задатку контроле и заштите суверенитета ваздушног простора Републике Србије.

– После вишедеценијске паузе у опремању радарима великог и средњег домета у току 2023. године почели смо са опремањем најмодернијим тродимензионалним радарима великог домета Groundmaster GM400 француске компаније Thales настављен је и током 2024, а у другој половини очекује нас почетак опремања радарима средњег домета Groundmaster GM200 истог произвођача. Са становишта унапређења способности система ваздушног осматрања и

јављања ово опремање и оперативна употреба новонабављених радара представљаће и значајно унапређење просторних и информационих могућности.

У току 2023. године део припадника 126. бригаде ВОЈИН упућен је на преобуку за оперативну употребу и одржавање новонабављених радара у фабричким капацитетима компаније Thales, а обука је настављена и у Републици Србији. Поносни смо на чињеницу да је комплетан старешински кадар који је упућиван на обуку у иностранство изузетно успешно савладао садржаје обучавања, што је допринело успешном увођењу новонабављених средстава у оперативну употребу – истиче командант бригаде пуковник Јовица Кепчија.

Истовремено са пројектом опремања радарима у току је и пројекат опремања новим системом аутоматизације за центре ВОЈИН и то из домаћег развоја. Као носилац развоја пројекта одређен је ВТИ, а носилац реализације Институт „Михајло Пупин“. Тренутно је у току пробни оперативни рад прототипа система аутоматизације за центре ВОЈИН, а у склопу истог спроводи се и обука људства из састава 126. бригаде ВОЈИН. Намена система аутоматизације је да се процес прикупљања података са свих увезаних радара, њихова обрада, обједињавање и дистрибуција аутоматизују. Што је степен аутоматизације већи, мање је време потребно за потпуну обраду података осматрања, односно стварање информације, а самим тим и за реакцију.

Оба поменута пројекта опремања допринеће унапређењу способности искоришћења информационог простора и делотворне и ефикасне употребе снага РВ и ПВО, што уједно представља и значајан искорак у изградњи способности система ваздушног осматрања и јављања у целини.

Кључна снага јединице су људи, без обзира на значај софистициране радарске технике за наменске задатке, посебно истиче пуковник Кепчија. Високооспособљен технички кадар је императив, а да би се овај циљ одржао на потребном нивоу, неопходни су високомотивисани појединци са основним знањима радарске технике, радио-локације, а све више и са познавање информационих технологија, посебно рачунарских мрежа.

Пут до стицања звања врхунског радарског техничара је дуг, али свакако достижан уз искусне

старешине, али и све већи број младих старешина који су мотивисани да сваког дана уче и да се лично усавршавају, чиме се ствара позитивна атмосфера са заједничким циљем усвајања и ширења нових знања. Посвећеност обуци и јединство људи и технике су кључни принципи на којима ова јединица одржава и тежи да унапреди своје способности, истиче пуковник Кепчија.

Врхунски обучено људство је кључно исходиште успешне реализације свих задатака који се постављају пред ову јединицу. Из тог разлога посебна пажња се посвећује раду са људима, планирању обуке и избору људства за најсложеније задатке, укључујући и прихват новонабављених средстава и обуку за њихову оперативну употребу и одржавање.

Правовремено откривање циљева у ваздушном простору обезбеђује способност за брзу, правовремену и ефикасну реакцију у заштити сопствених снага и објеката, што задатке службе ваздушног осматрања и јављања чини кључним за употребу система оружја у случају претње из ваздушног простора.

Свакодневним ангажовањем у 24-часовном дежурству јединице службе ваздушног осматрања и јављања настављају да извршавају своје наменске задатке увек будне и спремне да информације о ситуацији у ваздушном простору учине правовременим и поузданим. Управо значај правовременог располагања информацијом о ситуацији у ваздушном простору ову службу сврставају у ред значајних ослонаца система одбране. ■